

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Харківський національний університет внутрішніх справ

**Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології
Факультет № 6**

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Криміналістика»
обов'язкових компонент освітньої програми першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 081 Право (Правозастосування)

за темою: КРИМІНАЛІСТИЧНА ДІАГНОСТИКА ТА ПРОГНОЗУВАННЯ

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 7 від 30.08.2023 р.

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол № 7 від 25.08.2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол № 7 від 29.08.2023 р.

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету Протокол № 6 від 21.08.2023 року № 7

Розробник:

Доцент кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 кандидат юридичних наук, доцент Заяць Д.Д.

Рецензенти:

Голова Київського районного суду м. Харкова, доктор юридичних наук, доцент Шаренко С.Л.

Професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Степанюк Р.Л.

План лекції

1. Поняття, сутність та методика криміналістичної діагностики.
2. Об'єкти і суб'єкти криміналістичного діагностування, етапи діагностичного дослідження. Види криміналістичної діагностики.
3. Криміналістичне прогнозування та його наукове і прикладне значення.

Література:

Основна:

Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / [А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін.] ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Маляррової ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2018. – 384 с. – ISBN 978-966-610-231-0 (Т. 1) :
http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6440/Kryminalistyk_a_Pidruchnyk_Tom%201_Kharkiv_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Текст лекції

Вступ

Зростання злочинності, що супроводжується глобальними, соціально-економічними перетвореннями нашого суспільства, спонукає до пошуку нових форм і методів розслідування і розкриття злочинів, до створення нових теоретичних розробок у науці криміналістиці, здатних позитивно здійснювати практику. Одним із основних засобів поповнення наукового знання є аналіз стану і узагальнення практики. Це дозволяє краще пізнати закономірності досліджуваних процесів і створити теоретичну модель, яка не лише відбивала досліджувану практику (слідчу, експертну), а й сприяла б її вдосконаленню. Саме з зазначених позицій розглядається криміналістична діагностика.

Створення криміналістичної діагностики покликане, в теоретичному плані, поповнити методологію науки криміналістики, систему її світоглядних принципів, теоретичних концепцій, категорій, понять, методів. У практичному плані криміналістична діагностика має забезпечити вирішення експертних завдань і аналіз слідчих ситуацій, шляхом вивчення властивостей і станів об'єктів, змін, які виникли у результаті злочинної дії, та виявлення, на цій основі, механізму скоєння злочину в цілому, або окремих його фрагментів (етапів).

Принаймні, завдяки своєму розвитку, криміналістична діагностика здатна стати окремою криміналістичною теорією, аналогічно, як з ідентифікацією.

Необхідно відмітити, що ця тема представляє деяку складність, тому що розглядаються суто теоретичні питання, основані на базі філософських понять.

1. Поняття, сутність та методика криміналістичної діагностики.

Тривалий час поняття «діагностика» пов'язувалося лише з *медициною* і розглядалася як розділ клінічної медицини, який вивчає ознаки хвороб, методи і принципи, за допомогою яких встановлюється діагноз. Вона включає:

- 1) вчення про способи діагнозу;
- 2) встановлення діагнозу, ранню діагностику захворювання.

Сам термін діагностика походить із грецької, зокрема, *diagnosis* – розпізнавання, розрізнення, визначення. Етимологічне значення терміна (саме три значення) дозволяє більш точно усвідомити сенс діагностики як цілісного процесу, з розподілом на три стадії (або етапи).

Теорія криміналістичної діагностики розглядається як система правил і понять, необхідних для здійснення процесу діагностичного пізнання у рамках кримінального провадження.

Криміналістична діагностика – *це процес дослідження властивостей і стану об'єкта (ситуації) з метою встановлення змін, які відбулися в ньому, причини цих змін та їх зв'язок із вчиненням злочином.*

Наукове підґрунтя криміналістичної діагностики становлять:

- можливість пізнання події за її відображенням;
- закономірність виникнення криміналістично значущої інформації;
- положення (дані) науки криміналістики про типові моделі відображення механізму злочину (властивості особи, властивості предметів, про взаємодію об'єктів);
- методи і методики криміналістичного діагностування питань, що розкривають зміст мети.

Цілі криміналістичних діагностичних досліджень:

- визначення властивостей і стану об'єкта, його відповідності (невідповідності) заданим характеристикам;

Наприклад: з якого металу виготовлено кільце; чи справний замок

- встановлення факту і причин зміни початкового стану об'єкта або його невідповідності заданим характеристикам (для дослідження обставин дії);

Наприклад: з якого боку проведений злом перешкоди; чи піддавалися документи частковим змінам.

- аналіз кримінальної ситуації: обставин місця, часу, механізму взаємодії суб'єктів, предметів, причинно-наслідкових зв'язків, механізму злочинної події.

Наприклад: встановлення механізму виникнення і розвитку пожежі, причинно-наслідкового зв'язку між коротким замиканням і виникненням пожежі.

Завдання що, вирішуються криміналістичною діагностикою, поділяють на:

- а) прості та складні;***
- б) прямі та зворотні.***

До простих діагностичних завдань відносяться:

1) *Діагностування безпосередньо властивостей і стану об'єкта:*

- дослідження властивостей об'єкта, його відповідність певним (заданим, встановленим стандартом) характеристикам;
- визначення фактичного стану об'єкта, наявності або відсутності будь-яких відхилень від нормального стану;
- встановлення початкового стану об'єкта;
- визначення причин і умов зміни властивостей (стану) об'єкта.

2) *Діагностування властивостей і стану об'єкта за його відображенням:*

- визначення ступеня інформативності сліду;
- встановлення властивостей і стану об'єкта в момент виникнення відображення;
- визначення причин зміни властивостей або стану об'єкта.

Складні (складені) діагностичні завдання – це дослідження механізмів дій, подій, процесів у їх взаємодії.

• *визначення механізму події, процесу, дії:*

а) можливість судити про механізм і обставин події за його результатами (наслідками, відображеннями), окремими етапами (стадіями, фрагментами) події;

б) встановлення механізму події в його динаміці;

в) встановлення можливості (неможливості) вчинення певних дій за певних умов;

г) встановлення відповідності (невідповідності) дій спеціальним правилам;

• *встановлення місця події (діянь):* їх локалізації, межі, позиції учасників, їх розташування;

• *визначення можливості (неможливості) вчинення певних дій за певний проміжок часу:* періоду або хронологічної послідовності дії (події);

• *визначення можливості (неможливості) вчинення певних дій за певних умов;*

• *встановлення відповідності (невідповідності) діянь (дій) спеціальним правилам;*

• *з'ясування причинно-наслідкових зв'язків між діяннями та їхніми наслідками (результатом).*

Прямі діагностичні завдання – це рух дослідження від причин до наслідків.

Це, як правило, прості діагностичні завдання типу: який склад цього об'єкта або його структура; при якій температурі відбувається самозаймання даної речовини тощо.

Прямі складні діагностичні завдання, типу, яким буде механізм даного процесу при заданих умовах, вирішуються при створенні діагностичних методик досліджень.

Зворотні діагностичні завдання – це рух дослідження від наслідку (результату) до причин.

Порівняйте приклад:

пряме завдання – встановити склад і марку металу, з якого виготовлений уламок ножа;

зворотне завдання – реконструювання за уламком «біографії виробу», встановлення технології його виготовлення або причин зламу та ін.

Більшість складних завдань діагностичних досліджень – саме зворотні.

В основі криміналістичної діагностики лежить загальнонауковий метод порівняння, що полягає у зіставленні властивостей або ознак двох чи більше об'єктів, явищ, подій. Метод порівняння використовують для того, щоб зіставити ситуацію, що вивчається, з типовою ситуацією, відомою за закономірностями повторюваних подій.

Метод *порівняння за аналогією* є одним з базових методів криміналістичної діагностики, завдяки якому діагностування виступає як процес звуження множини альтернативних рішень аж до вибору найбільш вірогідного і переходу його в достовірне судження.

Вирішуючи діагностичні завдання у криміналістиці, дослідник йде від вивчення окремого до більш загального і знову до окремого.

Це – вивчення окремих слідів, ознак об'єкта, явищ, подій; оцінка сукупності слідів, зіставлення з типовою моделлю подібного роду слідів (ознак) за описом, наведеним у літературі, і знову звернення до окремого, з метою характеристики події, яка відбулася; кінцевої її розшифровки, уточнення, конкретизації.

Очевидним у криміналістичній діагностиці є хід думок дослідника, що підпорядковується загальним законам пізнання – від чуттєво-конкретного спостереження до абстрактного мислення (оцінці ознак окремо і у сукупності, виборі варіантів, що відповідають картині ознак, яка спостерігається, оцінці результатів зіставлення досліджуваних ознак з найбільш ймовірною моделлю), і знову звернення до конкретного, до практики, до об'єкта дослідження, з тим, щоб дати достовірний висновок про об'єкт, подію, явище, що діагностується.

Основним методом, що використовується в даному випадку, є **моделювання, яке буває:**

- уявним (розумовим);
- фізичним;
- математичним.

2. Об'єкти і суб'єкти криміналістичного діагностування, етапи діагностичного дослідження. Види криміналістичної діагностики.

Об'єктами криміналістичного діагностування є:

Діагностовані об'єкти (ті, що підлягають діагностуванню або ті що необхідно відшукати) – стан, властивість об'єкта, механізм події, ситуація.

Наприклад, з якого боку було вибите вікно, ззовні чи зсередини.

Діагностуючі об'єкти (ті, за допомогою яких відбувається діагностика) – ознаки, що відображаються у матеріальному вигляді та характеризують стан, властивості об'єкта, механізм події.

Наприклад, наявність під вікном шматків битого скла й відсутність таких фрагментів усередині кімнати – свідчить про те, що вікно було розбите зсередини приміщення.

Суб'єкти діагностики – це особи, які вирішують діагностичні завдання під час розкриття й розслідування злочину, вирішення кримінальної справи у суді, а також у ході проведення профілактичних заходів. До них належать:

- експерт,
- слідчий,
- прокурор
- суддя,
- спеціаліст, подеколи інші учасники процесу.

При слідчій діагностиці, в основному при безпосередньому вивченні, розпізнаються і пояснюються властивості, стан та інші споріднені особливості об'єктів, елементів обстановки вчинення злочину.

Наприклад:

- під час огляду місця події для з'ясування механізму вчинення злочину;
- під час конструювання та перевірки слідчих версій тощо.

При судовому діагностуванні може бути повторно діагностовано частково або повністю все те, що було предметом відповідного дослідження на досудовому слідстві.

Експертне діагностування – найбільш поширена і методично розроблена частина криміналістичної діагностики. Подібні завдання практично вирішуються під час проведення будь-якого виду криміналістичної експертизи, а саме:

- а) при безпосередньому дослідженні об'єктів.

Наприклад:

- чи є об'єкт вогнепальною зброєю, придатна вона для здійснення пострілів;
- чи можна відкрити сейф за допомогою тих чи інших засобів;
- яким змінам піддався первісний текст документа, яким способом він був змінений та ін.);

- б) при зовнішньому відображенні ознак об'єкту та їх дослідженні

Наприклад:

- чи придатні виявлені сліди пальців рук і взуття для ідентифікації;

- в якому стані знаходилась особа в момент виконання рукопису, підпису;
- стать і вік особи, яка виконувала текст.

Етапи діагностичного дослідження.

Їх кількість залежить від складності завдання, що вирішується.

I етап. Формулювання завдання діагностичного дослідження (тих завдань, про які ми з Вами говорили вище).

II етап. Вирішення простого діагностичного завдання.

Для цього вивчають ознаки об'єкта, за якими визначають його властивості, стан (наприклад, встановлюють хімічний склад мікрочастинок вибухової речовини з місця події).

Якщо ставиться тільки це завдання – дослідження завершується. Якщо ж просте завдання є тільки початком вирішення складного, – переходять до наступного етапу.

III етап. Побудова типової моделі.

Для цього вивчають ознаки об'єкта і за ними визначають його властивості та стан;

Наприклад: встановлюють хімічний склад мікрочастинок вибухової речовини з місця події; матеріал, з якого виготовлене взуття, що було на нозі підозрюваного; в якому стані замикаючий пристрій тощо.

Якщо ставиться тільки це завдання, то дослідження закінчується.

У разі, коли просте завдання слугує вирішенню більш складного, то переходять до наступного етапу.

IV етап. Встановлення наслідків з отриманої моделі і порівняння гіпотетичних наслідків з відображеннями, які є на елементах матеріальної обстановки. На цьому етапі можливе й виявлення специфічних особливостей об'єктів.

V етап. Формулювання або побудова висновку.

У разі отримання позитивного результату порівняння – встановлюється механізм даної події, процесу, дії.

Наприклад: встановлення механізму вибуху.

У випадку отримання негативного результату – здійснюється повернення до першого або другого етапу.

Види криміналістичної діагностики.

Криміналістичну діагностику можна поділяти на відповідні види за певними класифікаційними ознаками.

За суб'єктами діагностування:

- експертна;
- судово-слідча;
- оперативно-розшукова;
- діагностика свідками, потерпілими тощо.

За вирішуваними завданнями:

- проста і складна;

- пряма і зворотня;

За формою здійснення:

- процесуальна;
- непроцесуальна.

За метою проведення:

- діагностування властивостей і стану об'єкта дослідження;
- діагностування факту і причин динаміки змін об'єкта;
- діагностування кримінальної ситуації.

За змістом і характером експертного дослідження:

- діагностичне дослідження властивостей і стану об'єкта під час його безпосереднього вивчення;
- діагностичне дослідження властивостей і стану об'єкта за його відображеннями;
- діагностичне дослідження механізмів, процесів і дій за безпосередніми результатами (наслідками), конкретними об'єктами, відображеннями.

Криміналістичні дослідження можна характеризувати і за іншими ознаками, але основні, що розглядаються у науковій літературі, зазначені вище.

Відношення криміналістичної ідентифікації до діагностики:

У криміналістичних дослідженнях діагностика зазвичай передуює ідентифікації.

Наприклад: за слідами ніг, ще до того як ідентифікують взуття, можна зробити висновок про напрям руху людини, про приблизну швидкість руху, встановити факт перенесення нею вантажу, про рух в умовах ночі, в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння тощо.

У чому полягає відмінність ідентифікації від діагностики:

1. При ідентифікації об'єкт, що перевіряється, завжди існує матеріально;
2. При діагностиці об'єкта, що перевіряється, може і не бути.

Наприклад: «місце знаходження стріляючого», що фігурує у якості об'єкта дослідження, було, як таке, в момент минулої події.

Цієї ж ситуації в момент діагностування уже немає і це обумовлює необхідність її реконструкції чи моделювання.

3. Криміналістичне прогнозування та його наукове і прикладне значення.

Криміналістика як наука, в умовах криміналізації нових соціально-економічних сфер, не може належним чином реалізовуватися, удосконалюватися і розвиватися без широкого використання в науковому і практичному пізнанні методів наукового і практичного прогнозування його результатів.

Відповідно до положень загальної теорії прогностики, науково

обґрунтоване прогнозування властиве усім наукам, особливо тим, які базуються на пізнанні закономірностей, що об'єктивно діють. У криміналістиці вже більше трьох десятиків років активно вивчаються закономірності механізму злочинної діяльності, що створило умови не тільки для розробки чисто практичних прогнозів в процесі розкриття та розслідування злочинів, але і теоретичного осмислення цього процесу та його побудови.

Термін «криміналістичне прогнозування» розглядають у двох аспектах:

а) як спеціальну діяльність щодо реалізації положень криміналістичної прогностики на практиці за допомогою використання найефективніших прогностичних методик і спрямовану на побудову прогнозів щодо визначення основних тенденцій, шляхів розвитку криміналістичних об'єктів, їх стану в майбутньому;

б) як галузь правового (юридичного) прогнозування, що є різновидом передбачення у сфері боротьби зі злочинністю, де спільною сферою прогностичних досліджень правознавців, процесуалістів та криміналістів є передбачення тенденцій і перспектив розвитку та вдосконалення методів і засобів проведення розслідування, розширення доказової бази, своєчасного введення нормативного регулювання і відповідальності.

Давайте спочатку визначимося з поняттям криміналістичного прогнозування і на підставі цього розглянемо інші положення, що стосуються функцій, об'єктів, суб'єктів криміналістичного прогнозування та ін.

Криміналістичне прогнозування – це окрема криміналістична теорія, яка являє собою систему наукових положень про загальні закономірності формування і перевірки криміналістичних прогнозів, у тому числі шляхів, засобів і методів боротьби зі злочинністю з урахуванням її можливих кількісних і якісних змін у майбутньому.¹

Оскільки прогнозування є невід'ємною функцією криміналістики, то її об'єктами прогнозу виступають сама наука криміналістика та об'єкти її пізнання:

а) злочин (функціональна сторона злочинної діяльності) і породжувані ним наслідки;

б) діяльність щодо розкриття, розслідування та попередження злочинів.

Криміналістичне прогнозування має наступні функції:

а) пошукову;

б) інформаційно-забезпечувальну;

в) інтегративну;

г) орієнтаційну.

Криміналістичне прогнозування може мати характер:

¹ Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия / Р. С. Белкин. – М. : Издательство БЕК, 1997. – С.105-106.

- а) науковий;**
- б) науково-прикладний;**
- в) практичний.**

Наукове прогнозування пов'язане з прогнозуванням подальшого розвитку загальних та окремих наукових положень криміналістики і відповідних напрямів дослідження та їх результатів (прогнозування нових наукових проблем і гіпотез, тенденцій її розвитку, можливого застосування тих або інших наукових розробок і новітніх науково-технічних засобів та ін.). У даному випадку, мається на увазі прогнозування розвитку криміналістики в цілому та її окремих частин. Наприклад, в криміналістиці в останні три десятиліття, у зв'язку з передбаченим криміналістами розширенням окремих потреб слідчої і експертної практики, виникли та розвинулися в її межах ряд нових криміналістичних учень. До їх числа можна віднести такі учення, як: криміналістичне дослідження матеріалів, речовин і виробів; криміналістична фоноскопія; одорологія; криміналістична кібернетика; ситуалогія та ін.

Науково-прикладне прогнозування спрямовано на прогнозування змін в характері, способах та інших структурних елементах окремих видів злочинної діяльності, в особливостях прояву зовнішніх ознак і можливих змінах в засобах і методах криміналістичної діяльності з розкриття та розслідування злочинів. Таке наукове передбачення істотним чином доповнює криміналістичні прогнози (про майбутній стан злочинності, про її якісні і кількісні зміни) своїми прогнозами про нові засоби боротьби із злочинністю. Наприклад, прогнози кримінології про якісну зміну і швидке зростання організованої злочинності в період переходу до ринкових відносин у сфері економіки, доповнення криміналістичними передбаченнями про зміну об'єктів і предметів кримінального інтересу організованих злочинних груп, способів, обстановки, механізму і засобів їх злочинної діяльності, примусили керівників країни ухвалити відповідні рішення і здійснити певні організаційно-правові заходи. Зокрема, внести відповідні корективи до кримінального і кримінально-процесуального законодавства; розробити Закон «Про оперативно-розшукову діяльність». Відповідні зміни також були зроблені в наукових криміналістичних дослідженнях і розробках.

Практичне прогнозування пов'язане з передбаченням особливостей криміналістичної діяльності з розслідування і попередження конкретного злочину.

Об'єктами такого прогнозування є: розвиток криміналістичних ситуацій; поведінка учасників криміналістичної діяльності; характер тактико-методичних прийомів та їх результатів; способи і засоби вчинення злочинів; процеси збирання і дослідження доказової та іншої криміналістично значущої інформації. Прогнозування, у подібних випадках, має важливе значення для оптимізації будь-якого виду криміналістичної діяльності і особливо слідчої. Зокрема, стосовно останньої, з'являється можливість детальніше і перспективніше оцінити слідчі ситуації та їх можливий розвиток, висунути найбільш реальні слідчі версії, оптимізувати процес планування і організації розслідування, підвищити ефективність слідчих дій,

тактичних прийомів, методів розслідування і техніко-криміналістичних засобів.

Практичне прогнозування поділяється за напрямками на:

- а) слідче;*
- б) експертно-криміналістичне;*
- в) оперативно-розшукове.*

Джерелами формування вихідної для прогнозування інформації є:

1. Наукові дані:

а) положення загальної теорії та окремих криміналістичних теорій (наприклад, дані щодо *повторюваності* способу вчинення і приховання злочинів, механізмів слідоутворення, навичок злочинної діяльності при збереженні стабільності детермінуючих чинників);

б) результати наукометричних досліджень у криміналістиці (наприклад, висновки щодо напрямів, інтенсивності та змісту дисертаційних досліджень з певних проблем криміналістики);

в) відомості, що характеризують сучасний рівень розвитку природничих та технічних наук, дані яких використовуються в криміналістиці, а також тенденції і перспективи розвитку науково-технічного прогресу (наприклад, результати досліджень у сфері природничих, технічних та суспільних наук постають інформаційною базою для побудови прогнозів про шляхи та напрями трансформації та адаптації цих результатів для удосконалення науково-технічних засобів криміналістики і методів їх практичного застосування);

г) результати соціологічних, правових та кримінологічних прогнозів;

г) дані опитувань (результати анкетування, інтерв'ювання наукових і практичних працівників, а також висновки (думки) експертів щодо об'єкта і ситуації прогнозу).

2. Статистичні дані:

а) статистичні дані криміналістичних обліків (інформація про осіб, які вчинили злочини, способи вчинення злочину і відповідні сліди, предмети злочинного посягання);

б) кількісні характеристики злочинності, її окремих видів, динаміки.

***3. Узагальнені дані практики* (в тому числі зарубіжний досвід):**

а) інформація про нові способи вчинення злочинів, нові різновиди злочинних посягань, нові види предмета посягань, трансформацію обстановки, в якій вчиняються ті чи інші злочини;

б) відомості про ефективність тих чи інших засобів, прийомів та методів криміналістики для процесу розслідування і попередження злочинів певного виду;

в) інформація про нові засоби і прийоми судового дослідження, що виникли на практиці тощо.

За масштабом охоплення обставин і фактів, що відображаються в прогностичних судженнях, та обсягом розв'язуваних завдань в судово-

слідчій практиці, прогнозування поділяється на стратегічне, тактичне та індивідуальне.

Під час криміналістичного прогнозування використовуються такі групи методів:

методи отримання вихідної інформації (анкетування, інтерв'ю, моніторинг, активізація досліджень),

методи обробки вихідної інформації (концентрація та формалізація інформації),

методи отримання прогностичної інформації (метод експертних оцінок, екстраполяція, моделювання)

методи верифікації (синтез прогнозів, побудова додаткових моделей, повторна або паралельна розробка прогнозів).

Особливу увагу серед сукупності зазначених методів слід приділити таким методам прогностики, як метод експертних оцінок, екстраполяція і моделювання.

Метод експертних оцінок – це використання в прогнозуванні психологічних установок експертів в різних галузях науки, техніки, мистецтва та ремесла на основі великого професійного, наукового досвіду та професійній інтуїції.

Екстраполяція – розповсюдження знань (висновків) з однієї предметної галузі на іншу, яка ще не повністю досліджена.

Звичайно, ізольоване застосування цих методів практично неможливе, бо вони дуже тісно взаємопов'язані. Так, прогностичні моделі припускають екстраполяцію і експертні оцінки. Водночас, експертні оцінки є джерелом екстраполяції і моделювання. Для прогнозів використовуються методи аналогії, індукції і дедукції, статистичні та інші рефлексивні міркування. У діяльності слідчих бригад можливі колективні методи прогнозу, наприклад «мозковий штурм», «генерація ідей» та ін.

Криміналістичні прогнози також можна поділити на певні види, основними з яких є:

- за метою – пошукові, нормативні;
- за характером зв'язків – умовні, безумовні;
- за функціональним призначенням – оперативні, тактичні, стратегічні;
- за кількістю суб'єктів прогнозування – індивідуальні, групові;
- за часовим інтервалом – поточні, короткострокові, довгострокові;
- за кількістю методів – симплексні, дуплексні, комплексні.

Слідче прогнозування, як уже зазначалось, може бути стратегічним, тактичним та індивідуальним.

Стратегічне прогнозування пов'язане з прогнозуванням перспектив розслідування і судового розгляду справи в цілому, з моделюванням наслідків процесуальних рішень, що приймаються, і заходів щодо нейтралізації або мінімізації негативних результатів їх реалізації, а його

висновки є невід'ємною частиною процесу доказування у справі, забезпечуючи планування, визначаючи найприйнятніші форми взаємодії та характеризуючи можливі варіанти розвитку слідчих і судових ситуацій та ін.

Тактичне прогнозування — це прогнозування результативності запланованих тактичних операцій, слідчих дій та прийомів з метою вирішення тактичних завдань у конкретних ситуаціях розслідування і судового розгляду, а також наслідків використання одержаних результатів у доказуванні, ступеня тактичного ризику і засобів його мінімізації тощо.

Індивідуальне прогнозування спрямоване на розробку прогностичної моделі щодо:

а) можливої поведінки професіональних і непрофесіональних учасників під час досудового слідства та судового розгляду (наприклад, поведінка обвинуваченого на допиті, його реакції, форми протидії та ін.);

б) можливого прояву в нестановленого і незатриманого злочинця та його спільників елементів доказової поведінки;

в) можливого місця і часу вчинення злочину, що готується (наприклад, вивчення і аналіз просторового розташування місць вчинення серійних зґвалтувань і вбивств із зґвалтуванням і розробка, на цій підставі, моделей для прогнозування ймовірних районів можливих повторних або серійних злочинів даної категорії, дають змогу локалізувати межі пошуку можливого злочинця в реальних умовах, оскільки вибір злочинцем місця вчинення задуманого злочину з високим ступенем імовірності пов'язаний із місцем його проживання або з місцем вихідної «бази», із якої він, як правило, діє);

г) варіантів підготовки можливих місць переховування осіб, причетних до вчинення злочину тощо.

Характер прогнозування в процесі розслідування залежить від того, на якому етапі воно здійснюється.

На початковому етапі розслідування воно зазвичай буває спрямовано на виявлення й накопичення необхідної для розкриття злочину інформації, особливо такої, яка з часом може зникнути, а також на виявлення злочинця, передбачення його можливої поведінки.

На подальшому етапі, прогнозування, найчастіше, пов'язане з формуванням розгорнутого плану розслідування і передбаченням можливого розвитку ходу і результатів певних слідчих (розшукових) дій, наприклад, допиту підозрюваного, особливо, при його установці на протидію слідчому. У цих прогнозах повинні бути враховані наступні моменти: характер передбачуваних реакцій підозрюваного на зібрані докази, можливість настання тупикових ситуацій і реальних шляхів виходу з них, просочування інформації, втрата важливих доказів, можливість пошуку нових доказів та ін.

На завершальному етапі розслідування прогнозування спрямовано на з'ясування можливих ситуацій, пов'язаних з оцінкою вже зібраного матеріалу, складанням обвинувального акту або ухваленням інших рішень, прогнозування ходу ознайомлення обвинуваченого з матеріалами провадження, а також про можливі результати розгляду справи в суді.

Досвідчені слідчі досить точно прогнозують результати й інших слідчих дій. Зокрема, розшук і затримання злочинців. Головне в цьому прогнозі – де і як можуть проявити і виявити себе в найближчому майбутньому особи, що розшукуються. Крім того, такі слідчі передбачають можливі хитрощі і прийоми з боку осіб, що не зацікавлені в розкритті злочину, і прогнозують заходи відповідної протидії.

У слідчому прогнозуванні широко використовуються дані теорії ігор, рефлексії. Рефлексивні міркування слідчого супроводжуються уявною імітацією висновків та рішень іншої сторони.

Прогнози також можуть бути цілком спрямовані на вирішення профілактичних завдань. Ефективність таких прогнозів, як вже наголошувалося, багато в чому залежить від виявлення і правильної оцінки ситуацій профілактичного характеру, своєрідності об'єктів профілактики, можливих засобів і способів дії на них, при цьому прогнозується і можлива результативність вибраних профілактичних заходів.